

İSLÂM HUKUKUNDA GÜVERCİNLE İLGİLİ BAZI FIKHÎ HÜKÜMLER

SOME FIQH PROVISIONS REGARDING PIGEONS IN ISLAMIC LAW

MURAT POLAT

DOÇ. DR., AMASYA ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

İSLAM HUKUKU ANABİLİM DALI

ASSOC. PROF. DR., AMASYA UNIVERSITY FACULTY OF THEOLOGY

DEPARTMENT OF ISLAMIC LAW

AMASYA, TÜRKİYE

m.polat05@hotmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-1983-5588>

<http://dx.doi.org/10.46353/k7auifd.1513799>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received

10 Temmuz / July 2024

Kabul Tarihi / Accepted

19 Aralık / December 2024

Yayın Tarihi / Published

Aralık / December 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season

Aralık / December

Atıf / Cite as

Polat, Murat, "İslâm Hukukunda Güvercinle İlgili Bazı Fikhî Hükümler [Some Fiqh Provisions Regarding Pigeons in Islamic Law]". Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Journal of the Faculty of Theology 11/2 (Aralık/December 2024): 845-868.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi - Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey.

ilahiyatdergisi@kilis.edu.tr

İSLÂM HUKUKUNDA GÜVERCİNLE İLGİLİ BAZI FİKHÎ HÜKÜMLER Öz

Allah Teâlâ'nın yeryüzünde yarattığı canlılardan birisi de güvercinlerdir. Güvercinler bir taraftan içgüdüsel vazifesi itibariyle tabiat dengesinin korunmasına katkı sağlamakta, diğer taraftan da insanların yararına azımsanmayacak birtakım görevler ifa edebilmektedir. Bu durum haliyle güvercinle insanlar arasında bir hukukun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Farklı amaçlarla güvercin edinmenin, bakımını üstlenmenin, birlikte zaman geçirmenin, beraber bazı aktiviteler gerçekleştirmenin ve güvercinle ilgili diğer fikhî meselelerin hükümlerinin ne olduğu İslâm hukukunu meşgul eden hususlardandır. Bu araştırmada güvercinle ilgili bahsi geçen fikhî meselelerin hükümleri genel olarak mezhep ve fakihlerin görüşleri çerçevesinde karşılaştırılmalı olarak ele alınmıştır. Bu araştırmayla güvercinle Kur'an'da atıf yapılmasa da tefsir ve hadislerde atıf yapıldığı, darbimesellere konu olduğu ve olumlu ve olumsuz hal ve hareketleri ifade etmekte kullanıldığı görülmüştür. Güvercinin evcilleşmesinin Hz. Nuh'a kadar dayandığı, pek çok kavim ve toplumlar tarafından muhtelif görevlerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Çalışmanın ana omurgasını teşkil eden fikhî hükümlerin bazılarında da güvercinin önemli bir yer işgal ettiği dikkatlerden kaçmamıştır. Bu bağlamda güvercin necis bir hayvan olmadığı için dışkı elbiseye bulaştığında namazın sıhhatine engel değildir. Kişinin Allah'a ve insanlara karşı aslı vazifelerini ihmal etmemesi, komşulara zarar ve ziyan vermemesi ve vaktinin tamamını güvercinle geçirmemesi şartıyla güvercin edinmesi ve beslemesi câizdir. Aksi halde mubah olan bu eylem o kişi için mekruh, hatta haram olabilmektedir. Etini yemek, yavru veya yumurtasını elde etmek, sesi ve güzelliğinden istifade etmek veya ticaretini yapmak amaçlı güvercin avlamak da mubahtır. Sahipli güvercinlerle sahibi olmayan mubah güvercinler birbirleriyle karışmaları durumunda avlanmaları câiz değildir. Ulemânın kâhır ekserisine göre, güvercin bir av hayvanı sayıldığı için ihrama giren kimse onu avlarsa ceza terettüp ederken; İmam Mâlik'e göre, güvercin av hayvanı sayılmayıp tıpkı evde beslenen tavuk ve ördekler gibi evcil hayvan olduğundan ceza terettüp etmez. Bu konuda cezayı savunanlara göre avlanan hayvanın suret bakımından kurbanlık hayvanlarla bir benzerlik taşıması esası benimsenir. Avlanan hayvan Harem bölgesine ait bir güvercin ise, ceza olarak bazı ulemâya göre sadece bir koyun ödenmesi gerekir. Bazı ulemâya göre ise ashtaptan bazılarının görüşüne uyularak bir koyun, değilse iki âdil hakemin takdir ettiği kıymeti verilmelidir. Hanefilere göre ise, uzak yerlerden gelebilen veya buna benzer bir vasıf taşıyan doğan, şahin ve güvercin gibi eğitilmiş hayvanlar avlanırsa avlayan aynı anda Allah hakkını ve kul hakkını çiğnediği için iki ceza vermelidir. Diğer yandan bir kısım fakihlere göre sırf uçurmak için güvercin besleyenler sefih, saygıdan yoksun ve kişiliksiz kimseler olduğu için onların şahitliği kabul edilemez. Çünkü onlar güvercin yüzünden komşularına eziyet etmekte, evlerini taşlamakta ve onların özel hallerine vâkıf olmaktadır. Ancak güvercin besleyen, yavru elde etmek, haber ulaştırmak veya yalnızlığını paylaşmak gibi amaçlar güder ve komşularını rahatsız etmezse o zaman şahitliği kabul edilebilir. Öbür taraftan bir kimse yerleşim birimi içerisinde bir güvercin bulur, o güvercinin benzerinin yabancı olmayacağını idrakine varırsa ona, sahibine geri vermek için ilan etmek düşer. Çünkü o buluntu güvercin lukata hükmündedir. Bir taraf değil, diğer taraf eril bir güvercini çiftleştirmek ve yavru elde etmek suretiyle ortaklık kursalar her iki kuşun da kuluçkaya ehil olması sebebiyle bu şirket câizdir. Bir kimse değil bir güvercin gasp edip kendine ait eril güvercinle çiftleştirirse ve bu çiftleştirmeden yumurta ve yavru elde etse güvercin ve yavrusu asıl güvercin sahibine aittir. Gasp edene eril güvercinini kuluçkada kullanmasından ötürü herhangi bir bedel gerekmez. Güvercinin sahibine ise başkasının yumurtasıyla kuluçka icra edildiği için yumurtanın bir benzerini veya kıymetini gâsiba ödemek düşer. Güvercinlerin savaş aracı olarak kullanımı mümkün olmadığı için birbirleriyle yarışdırılması câiz değildir. Ancak onlardan haberleşme ve nakil vasıtası olarak istifade edilmesi ihtiyaca binaen câizdir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Kuş, Güvercin Edinmek, Güvercin Avlamak, Güvercin Alıp-Satmak.

SOME FIQH PROVISIONS REGARDING PIGEONS IN ISLAMIC LAW**Abstract**

One of the creatures created by Allah on earth is pigeons. On the one hand, pigeons can contribute to the salvation of the balance of nature due to their instinctive duty. On the other hand, it can perform some important tasks for the benefit of humans. This situation naturally calves the way for the structure of a law between pigeons and humans. The issues that preoccupy Islamic law are the provisions of acquiring pigeons for different purposes, taking care of them, spending time together, performing some activities together and other fiqh issues related to pigeons. In this research, the provisions of the mentioned jurisprudential issues related to the pigeon were discussed comparatively within the framework of the opinions of the sects and jurists. This research has shown that although the pigeon is not referred to in the Quran, it is referred to in tafsir and hadith, is the subject of proverbs and is used to express positive and negative states and actions. It has been determined that the domestication of the pigeon dates back to the time of Prophet Noah and that it has been used in various functions by many tribes and societies. It has not escaped attention that the pigeon occupies an important place in some of the jurisprudential rulings that form the main backbone of the study. In this context, since the pigeon is not an impure animal, its feces smearing on the clothes does not affect the validity of prayer. It is permissible for a person to have and feed pigeons, provided that he does not neglect his primary duties towards Allah and people, does not cause harm or damage to his neighbors and does not spend all his time with pigeons. Otherwise, this permissible action may be mushbooh or even haram for that person. It is also permissible to hunt pigeons to eat their meat, to obtain their young or eggs, to benefit from their sound and beauty, or to trade them. It is not permissible to hunt pigeons with owners and pigeons without owners if they mix with each other. According to the majority of scholars, since the pigeon is considered a game animal, a person who is in Ihram and hunts it will be punished; however, according to Imam Malik, since the pigeon is not considered a game animal but is a domestic animal, just like chickens and ducks kept at home, there will be no punishment. According to those who support the punishment in this regard, the principle that the hunted animal should bear a similarity in appearance to the sacrificial animals is adopted. If the hunted animal is a pigeon belonging to the Haram region, according to some scholars, only one sheep should be paid as a penalty. According to some scholars, a sheep should be given the value determined by two just referees, if the opinion of some of the companions is followed. According to the Hanafis, if trained animals such as falcons, hawks and pigeons that come from distant places or have similar characteristics are hunted, the hunter must be given two punishments at the same time because he has violated the rights of Allah and the rights of others. On the other hand, according to some scholars, those who keep pigeons just to fly them are dissolute, disrespectful and impersonal people and their testimony cannot be accepted. Because of the pigeons, they torment their neighbors, throw stones at their houses and become aware of their private situations. However, if the pigeon keeper pursues purposes such as obtaining offspring, delivering news or sharing his loneliness and does not disturb his neighbors, then his testimony can be accepted. On the other hand, if a person finds a pigeon in a settlement and realizes that there is no other wild pigeon like it, it is his duty to declare it in order to return it to its owner. Because that found pigeon is like a lukatha. If one party establishes a partnership by mating a female pigeon and the other a male pigeon and obtaining offspring, this partnership is permissible because both birds are capable of incubating eggs. If a person usurps a female pigeon and mates it with a male pigeon that belongs to him, and obtains eggs and chicks from this mating, the pigeon and its chicks belong to the original pigeon owner. No payment is required for the usurper for using his male dove in the incubator. The owner of the pigeon is responsible for paying the equivalent of the egg or its value to the usurper, since the pigeon was incubated

with someone else's egg. Since pigeons cannot be used as weapons of war, it is not permissible to pit them against each other. However, it is permissible to use them as a means of communication and transportation if necessary.

Keywords: Islamic law, Bird, Adopting Pigeon, Hunting Pigeon, Buying and Selling Pigeon.

GİRİŞ

İslâm hukuku insanın hayatını çepeçevre saran, şer'î-amelî tüm eylemlerinin fikhî hükümlerini bulmayı kendine vazife edinen bir ilimdir. Hüküm, mükellefin fiillerine taalluk eden şer'î vasıf olunca ve insanın güvercinle irtibatı ve münasebeti meydana gelince onun güvercinle ilgili fiil ve eylemlerinin hükmünün ne olduğu izaha muhtaç bir mesele olmaktadır. Hele ki, günümüzde bazı insanların aslı vazifelerini ihmal edecek kadar vaktinin önemli bir kısmını güvercinle geçirmesi, onun uğruna nice masraflar yapması ve komşuluk hukukuna mugayir davranışlarda bulunması bu savı destekler mahiyettedir. Konuyla ilgili olarak klasik fıkıh kitaplarında güvercinle ilgili meseleler farklı konular altında serdedilmiş, lakin müstakil telifler kaleme alınmamış, sadece kısa pasajlarla yetinilmiştir. Son dönemde yapılan araştırmalar da bunun ötesine geçememiştir. Hülâsa, yapılan araştırma neticesinde güvercinin İslâm hukukundaki hükümleriyle ilgili Arapça ve Türkçe kaynaklarda müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan araştırmalar genelde sosyal medya ve internet üzerinden güvercinle ilgili özet demeçlerden öteye geçmemektedir. Tespit edilebildiği kadarıyla bu konuya en yakın çalışma Orhan Yılmaz ve diğerlerinin hazırladığı bir araştırma makalesidir. İlgili makalede güvercinin yaratılışından günümüze kadar dinlerdeki ve inançlardaki tarihi serüveni ve değeri dile getirilmiş, fakat İslâm hukukundaki fikhî hükümlerine değinilmemiştir.¹ Çalışmamızda güvercinle ilgili şer'î meseleler ve hükümleri bir arada çalışılmış, konuyla yakından ilintisi olan, en belirgin ve önemli yönler dikkate alınmıştır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için evvela güvercinin mahiyeti, tabiatı ve İslâm'daki yeri hakkında bilgi verilmesi yerinde olacaktır.

Türkçe bir kelime olan güvercin, hızlı ve uzun süreli uçabilen, küçük bir vücuda sahip, tüylü, evcilleşmiş veya evcilleşebilen birçok türü bulunan ve daha çok yemle beslenen bir kuştur.² Arapçada genelde el-Hamâm (الحمام) ve

¹ Bk. Orhan Yılmaz – Füsün Coşkun – Mehmet Ertuğrul, “Kutsal Bir Fenomen Olarak Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet'te Güvercin”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/2 (2014), 129-140.

² Şükrü Haluk Akalın vd., “Güvercin”, *Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009),

el-Hamâme (الحمامة) kelimesiyle karşılık bulmaktadır. el-Hamâme kelimesi karınca (التملة) ve koyun (الشاة) kelimelerinde olduğu gibi hem eril (müzekker) hem de dişil (müennes) için kullanılmaktadır. Kelimenin sonuna bitişen te (ة) cinsine işaret içindir.³ Abdülmelik el-Asmaî (öl. 216/831) el-Yemâm kelimesiyle yabanî güvercinleri, el-Hamâm kelimesiyle boynu halka şeklinde olan güvercin, kumru ve ona benzer kuşları kastetmiştir. İbn Sîde (öl. 458/1066) ise, el-Hamâm (الحمام) kelimesini evlere ünsiyet sağlamayan yabanî bir güvercin türü, el-Yemâm (اليمام) kelimesini ise evcil güvercin türü için kullanmıştır.⁴ İmam Şâfiî (öl. 204/820), güvercini nefes almaksızın suyu yudumlayarak içen ve sürekli ses çıkaran kuş olarak tarif etmiştir. Ona göre iki cins güvercin bulunup suyu yudumlayarak içen hayvan güvercin sayılmakta; tavuk misali damla damla içen hayvan ise güvercin sayılmamaktadır.⁵ Ulemâ arasında kabul edilen görüşe göre ise, el-Hamâm, evlere alışık olan güvercin olup iki cinsi vardır. İlki, kafes veya ona benzer burçlarda yaşayan ve aşırı ürkek olan yabanî güvercin; diğeri ise evcil olan ve birçok çeşidi ve türü bulunan güvercindir.⁶

Güvercinin tabiatına gelince, güvercin fersah fersah uzaklıkta olsa bile kendi yuvasını bulmada mahirdir. Yırtıcı kuşların en çok avlamak istediği ve canlılar içerisinde eşine en düşkün hayvan olup birbirlerinden ancak telef ve kayıp durumunda vazgeçerler. Yabanî dişi güvercin bir sene içerisinde biri dişi diğeri erkek olmak üzere iki yumurta, evcil güvercin ise on defa yumurtlayabilmektedir. Yumurtadaki dölün canlı suretine bürünmesi üç gün ve üç geceye, tam yaratılışa sahip olması ise on güne tekabül etmektedir.⁷

İslâm'daki yerine gelince, Kur'ân'da kuşlardan bahseden âyetler olsa da özelde güvercin den bahseden herhangi bir âyet yoktur. Ancak tefsir kitap-

817.

³ Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Ahmed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmi'zî't-tenzil* (Beyrut: Dâru'l-Kitâb, 1407), 3/256; Muhammed b. Abdurrezzâk ez-Zebîdî, "hmm", *Tâcü'l-arûs* (b.y.: Dâru'l-Hidâye, ts.), 32/7; Abdüllatif Âşur, *Mevsûatu't-tayr ve'l-hayevân* (Kahire: y.y., ts.), 145.

⁴ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, "hmm", *Lisânü'l-'arab* (Beyrut: Dâru's-Sadr, 1414), 2/158; Zebîdî, "hmm", 32/6-7; Zeynüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr er-Râzî, "hmm", *Muhtârû's-sihâh* (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1999), 82.

⁵ Ebû İbrâhîm İsmâil b. İsmâil el-Müzenî, *Muhtasarü'l-Müzenî* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1990), 8/169; Kemâleddin Muhammed b. İbâ b. Ali ed-Demîrî, *Hayâtü'l-hayevâni'l-kübrâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424), 1/364.

⁶ Demîrî, *Hayâtü'l-hayevân*, 1/364. Kaynaklarda insanoglunun evcilleştirdiği ilk hayvanın güvercin olduğu ve bunun tarihinin de Hz. Nuh zamanına dayandığı rivayeti vardır. Hz. Nuh, tufan neticesinde her tarafı kaplayan suların çekilip çekilmediğini anlamak için güvercini görevlendirmiş, güvercin de görevini tam olarak ifa edince ona ve zürriyetine bereket temennisinde bulunmuştur. (Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed Kurtubî, *Tefsîru'l-Kurtubî* (Kahire: Dâru'l-Kütübü'l-Misriyye, 1964), 9/44; İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 3/434). Güvercinin Anadolu'da evcilleştirilerek dünyaya yayıldığı da bazı kaynaklarda zikredilmiştir. Ömür Ceylan, *Kuşlar Dîvânı* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2007), 99-100.

⁷ Ebû Osmân Amr b. Mahbûb el-Câhîz, *el-Hayevân* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424), 3/84-89; Âşur, *Mevsûatu't-tayr ve'l-hayevân*, 146.

larında bazı âyetlerin beyanında güvercine atıf yapılmıştır. Mesela, “*O vakit, dört kuş tut. Kendine onları alıştır. Onları cüzlere ayırıp her bir cüzünü bir dağa koy. Sonra onları kendine davet et. Sana canlanarak dönerler.*”⁸ âyetinin tefsiri sadedinde bu dört kuştan birisinin güvercin olduğu bazı kaynaklarda geçmektedir.⁹ Hadislerde ise güvercinlere çokça atıf yapılmıştır. Örneğin, Hz. Peygamber sürekli güvercinlerin arkasından koşan bir kimseyi görünce: “Şeytan, şeytanenin arkasından gidiyor.”¹⁰ buyurmuştur. Ulemâ bu hadisi güvercinlerine tutkun olan, onlarla devamlı iştiğal edip tüm zamanını onlara hasreden, hatta onlar için komşularının evlerine nazır çatılarda gezen güvercin sahiplerine hamletmiş ve bu kimselere güvercin beslemenin haram kılındığı hükmünü vermiştir.¹¹ Güvercin hadislerde bazen de teşbih için kullanılmıştır. Mesela, Câbir b. Semûre (öl. 74/694) (r.a.), Hz. Peygamber’in peygamberlik mührünü görünce: “Ben, Allah Resulünün sırtındaki mührü gördüm, sanki güvercin yumurtası gibiydi.” demiştir.¹²

Güvercin bazen de olumsuz halleri teşbih için kullanılmıştır. Mesela, bir kimse güvercinin ötüşünü duyar da: “Hasta öldü” derse fukahâya göre küfre düşmüş olur. Çünkü Hz. Peygamber: “Uğursuzluk şirkidir.”¹³ buyurarak bu hususa işaret etmektedir. Bu inanca sahip olan bir kimse onun gereğince kendisine bir fayda sağladığı veya kendisinden bir zararı defettiği vehmine

⁸ Kur’ân-ı Kerim Meâli, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), el-Bakara 2/260.

⁹ Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes’ud b. el-Ferrâ el-Beğavî, *Meâlimü’t-tenzîl* (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâs, 1420), 1/358; Kurtubî, *Tefsîru’l-Kurtubî*, 3/300; Bursevi, *Rûhu’l-beyân*, 1/416.

¹⁰ Süleyman b. el-Eşas Ebû Dâvud es-Sicistani el-Ezdi, *Kitâbu’s-Sünen*, nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid (Beyrut: el-Mektebetü’l-Asriyye, ts.), “Edeb”, 65 (No. 4940); Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid İbn Mâce, *Sünenü İbni Mâce*, nşr. M. Fuad Abdülbaki (b.y.: Dâru İhyâi’l-Kütübî’l-Arabî, ts.), “Edeb”, 44 (No. 3766). Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1998), 3/308 (No. 8524). Bu hadisi Buhârî (öl. 276/870) ve Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855) tahrîc etmiş, el-Elbânî (öl. 1420/1999) bu hadisin sıhhati hakkında “Hasen Sahih” tabirini kullanmıştır. Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahihu’l-edebi’l-müfred*, nşr. Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî (b.y.: Dâru’s-Sadîk, 1997), 495; Ebû Abdullah Şemsüddin İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü’l-meâd fi hedyi hayri’l-ibâd* (Kuveyt: Mektebetü’l-Menâr, 1994), 4/351.

¹¹ Alâuddin Ebû Bekr b. Mesud b. Ahmed Kâsânî, *Bedâiü’s-sanâi’ fi tertibi’s-şerâi’* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1986), 6/269; Nâsirüddin Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Tuhfetü’l-ebâr* (Kuveyt: Vizâratü’l-Evkâf, 2012), 3/167; Muzhirüddin el-Hüseyn b. Mahmud b. el-Hüseyn *ez-Zeydânî, el-Mefâtih fi şerhi’l-Mesâbih* (Kuveyt: Dâru’n-Nevâdir, 2012), 5/67; Muhammed b. Ahmed b. Hamza Şihâbüddin Remlî, *Şerhu Sünen-i Ebî Davud* (Mısır: Dâru’l-Felâh, 2016), 19/24; Ali b. Ahmed b. Muhammed el-Azîzî, *es-Sirâcü’l-münîr* (b.y.: y.y., ts.), 3/245-46; Ebu’t-Tayyib Muhammed el-Azîmâbâdî, *Avnü’l-ma’bûd* (Medine: el-Mektebetü’s-Selefiyye, 1968), 13/284; Ahmed b. Hüseyin Ebû Bekir Beyhakî, *Şuabu’l-ıman* (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 2003), 8/479.

¹² Ebu’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi u’s-şâhih*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâs, ts.), “el-Fedâil”, 30. Güvercinlere cami ve mescitlerde gezme ve yuva yapma izni verildiği için cami ve mescitlerde çokça ibadet edenler ve mescitlere mülâzim olanlar *mescit güvercini* diye lakaplanmışlardır. Mesela Sa’lebe b. Hâtub el-Ensârî (öl. ?) (r.a.) mescitten çıkmaması ve sürekli orada ikamet etmesi sebebiyle sahabe tarafından *mescit güvercini* olarak lakaplanmıştır. (Bursevi, *Rûhu’l-beyân*, 3/469). Güvercin rüyada görülürse genel olarak iyi ve güzel şeylere yorumlanır. Ayrıntılı bilgi için bk. Demîrî, *Hayâtü’l-hayevân*, 1/373.

¹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/41 (No. 3687).

kapılarak Allah'a ortak koşmaktadır.¹⁴ Bu bilgiden hareketle, İslâm'da güvercinin genel olarak olumlu anlamda vaka ve teşbihlere konu olduğu, bazen de olumsuz durumları ifadede kullanıldığı söylenebilir.

GÜVERCİNLE İLGİLİ BAZI FIKHÎ HÜKÜMLER

Daha önce de belirtildiği üzere insanın güvercinle iştigali, kendisiyle güvercinler arasında hukukun oluşmasına ve birtakım fikhî hükümlerin doğmasına vesile olmuştur. O halde konuyla ilgili fikhî hükümler daha iyi anlaşılması adına şu başlıklar altında incelenebilir:

1. Güvercin Pislüğünün Necis Olup-Olmaması

İslam hukukunda güvercin temiz sayılmıştır.¹⁵ Bu meyanda İbn Teymiyye'ye (öl. 728/1328) göre sınıfları ve vasıfları birbirinden farklı olmasına rağmen kâinatta görülen tüm varlıklarda asıl olan, insanoğluna mutlak olarak helal olmaktır; doğrudan veya dolaylı olarak haram kılınmayanların da temiz kabul edilmesidir. Nitekim Allah, Kur'an'da "*Allah yeryüzündekilerin tamamını sizin için var edendir.*"¹⁶ buyurarak her şeyin mubah olduğunu belirtmiştir. "*Allah, yemek mecburiyetinde olduğunuz dışında size neleri haram kıldığını ayrı ayrı beyan etmişken, üzerine isminin anıldığı hayvanatı yememenizin nedeni nedir.*"¹⁷ meâlindeki âyette de kesilirken üzerine isminin anıldığı helal hayvanları yemekten sakınanları uyarmıştır. Ayrıca bir eşyanın haram oluşu ancak onun hakkında özel bir tahrîmin bulunmasına bağlıdır. Böyle bir tahrîm yoksa o şeyin mubah olması asıldır.¹⁸ O halde güvercin hakkında da aynı kanaatinin hasıl olacağı aşıkardır.

Güvercin dışkısının temiz olup olmadığı ulemâ arasında tartışılmış ve bu konuda ihtilafa düşülmüştür. Bu minvalde kuşlar, havada uçarken pislemeyenler ve havada uçarken pisleyenler olmak üzere iki türdür. Havada uçarken pislemeyenler tavuk ve ördek gibi hayvanlar olup dışkıları, gaitaya benzemesi, iğrenç koku yayması vb. nedenlerden necis addedilir. Havada

¹⁴ Bursevi, *Rûhu'l-beyân*, 3/218. Keza kocasının süslemesi nedeniyle çok gezen ve evinde oturmayan bir kadın da güvercinle benzetilmiştir. Hakikat ehli nazarında sâliha kadının güzelliği Allah korkusu, zenginliği kanaat, süsü ise iffetidir. Kısaca, sâliha kadın kendini şerden, kötülükten ve töhmet mekanlarından koruyan kimsedir. Buna karşın bir koca eşini gösterişli bir elbiseyle süslerse sanki ona kanat takmış olmakta, eşinin tıpkı güvercin gibi dolaşmasına ve evinde oturmamasına zemin hazırlamaktadır. (Bursevi, *Rûhu'l-beyân*, 7/240). Güvercinin olumsuz yanlarından birisi de taşıdığı virüsler sebebiyle insana bazı hastalıklar bulaştırmasıdır. Konuyla ilgili hastalıklar ve bu hastalıklar hakkında geniş bilgi için bk. WebTeb, "Emrâzun tusibuke neticete terbiyeti'l-hamâm" (Erişim 10 Nisan 2024).

¹⁵ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 5/50-51.

¹⁶ el-Bakara 2/29.

¹⁷ el-En'âm 6/119.

¹⁸ Takıyyuddin Ebu'l-Abbas İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, (Medine: Mecmeu'l-Melik Fahd, 1995), 21/535-537.

uçarken pisleyenlere gelince, bunlar kendi arasında eti yenen ve yenmeyenler olmak üzere iki kısma ayrılır. Güvercin, serçe, saksağan vb. kuşlar, eti yenen hayvanlar olup genel görüşe göre dışıkları temiz addedilir. Çünkü İslâm ümmeti havada uçarken pislediğini bildikleri halde güvercini Mescid-i Harâm ve diğer mescitlerden kovmamışlar, onlarla bir arada yaşamayı alışkanlık haline getirmişlerdir. Şayet güvercinler necis olsaydı “*Tavaf edecekler için evimi temiz tutun.*”¹⁹ meâlindeki âyetin gereği mescitleri temiz tutma iktizasınca güvercinleri mescitlerden kovarlardı. Buna karşın İmam Şâfiî, bu gibi hayvanların dışıklarını çürüyüp koktuğu için necis addetmiştir. Eti yemeyen hayvanlar ise şahin, doğan, çaylak vb. hayvanlardır ki, bunların dışıkları Ebû Hanîfe (öl. 150/767) ve Ebû Yusuf’a (öl. 182/798) göre temizdir. İmam Muhammed’e (öl. 189/805) göre ise necistir. Çünkü bu hayvanlar güvercinin tersine çayırılık ve susuz yerlerde iskân ettikleri için dışıkları başkalaşmakta ve çok kötü bir koku yaymaktadır.²⁰ Ayrıca bu hayvanların güvercin ve serçeden farkı insanların arasına karışmamalarıdır. Bu nedenle onlardan sakınmak mümkünken güvercin ve serçeden sakınmak mümkün değildir.²¹ Kanaatimize göre güvercinlerin kartal, doğan ve atmaca gibi avcı bir kuş olmamaları nedeniyle insanlarla bir arada yaşantılarını sürdürmeleri, leş, dışkı ve cerahat gibi iğrenç şeylerle beslenmemeleri, hülâsa yaşam alanlarının insanlarınkıyla sürekli kesişmesi ve bu durumun engellenmesinin imkânsız oluşu güvercinlerin dışığının temiz sayılması sonucunu doğurmaktadır.

Güvercin pisliğinin necis olup-olmaması namaz ibadetinin sıhhatine doğrudan tesir ettiği için bu konunun da burada ele alınmasında fayda mülahaza edilebilir. Yukarıda da değinildiği gibi Hanefilere göre güvercin pisliği necis sayılmadığı²² için namaz kılanın üzerinde güvercin pisliğinin bulunması namazın sıhhatine mâni değildir. Nitekim İbn Mes’ûd’un (öl. 32/652) (r.a.) namaz öncesinde üzerine güvercin pisliği bulaşınca onu eliyle temizlemesi; İbn Ömer’in (öl. 73/693) (r.a.) de aynı fiil karşısında pisliği çakıl taşıyla temizlemesi, suyla yıkamaları ve o şekilde namazlarını ifa etmeleri bu hususa atıfta bulunmaktadır. İmam Şâfiî’ye göre ise güvercin pisliği necis olduğundan namazın sıhhatine engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla pisliğin bulaştığı yerin suyla temizlenmesi gerekir.²³

Güvercinin durgun suya düşmesi ve orada telef olması durumunda rengi, kokusu ve tadı değişen bu durgun suyun necis olup olmadığı yine ulemâ

¹⁹ el-Bakara 2/125.

²⁰ Kâsânî, *Bedâiü’s-sanâi*, 1/62.

²¹ Ebu’l-Meâlî Burhâneddin Abdülaziz b. Ömer İbn Mâze, *el-Muhîtu’l-burhânî fi’l-fikhi’n-Nu’mânî* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2004), 1/187.

²² Kâsânî, *Bedâiü’s-sanâi*, 1/62.

²³ Şemsu’l-Eimme Ebû Bekir Muhammed b. Ebi Sehl Ahmed es-Serahsi, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru’l-Marife, 1993), 1/56-57; İbn Mâze, *el-Muhîtu’l-burhânî*, 1/107.

arasında tartışılmıştır. Genel kurala göre hangi hayvan olursa olsun böyle bir su, necis olduğu için suyun tamamının boşaltılması iktiza eder. Ancak zaruret sebebiyle istihsanen ölen hayvanın cüssesi dikkate alınarak belli miktarda su tahliye edilirse suyun temiz ve temizleyici olduğu kabul edilir. Bu minvalde ölen canlı, güvercin ise Hanefî mezhebindeki bir görüşe göre otuz kova,²⁴ diğer bir görüşe göre kırk ile altmış kova su²⁵ tahliye edildiğinde su temiz addedilir. İmam Şâfiî'ye göre ise suyun asıl rengine, kokusuna ve tadına ulaşıncaya kadar suyun tamamı boşaltılır.²⁶

2. Güvercin Edinmek ve Beslemek

Ulemânın kâhîr ekserisine göre, güvercin edinmek ve beslemek mekruhtur. Söz konusu ulemâ İslâm'da güvercin beslemeyi zemmeden bazı hadisler bulunsa da birtakım şartlar çerçevesinde güvercin beslenmesine kerâhatle cevaz vermişlerdir. Nitekim Hz. Peygamber güvercinlerin arkasından giden bir kimseyi görünce: "Şeytan, şeytanenin arkasından gidiyor."²⁷ buyurmuştur. Bu hadisin sebab-i vürûdu ve yorumu sadedince alimler muhtelif görüşler ileri sürseler de hepsinin ortak paydada bulunduğu görülmektedir. Onlara göre hadiste güvercinin şeytana benzetilmesi onun, sahibini Allah'ı zikirden alıkoyması, malayani şeylerle meşgul ettirmesi, kendisine tutsak etmesi, sahibine ana-babasıyla, eşiyle ve çocuklarıyla ilgilenmek gibi asıl yapması gereken vazifeleri unutturması, sahibini evlerin çatılarında gezdirip çatılara zarar verdirmesi, taş attırması, insanların gizli hallerine muttali kılması, başkalarına ait güvercinleri kendi kafesine çekmesi, komşuların bahçe ve tarlalarındaki yiyeceklerini yemesi, sahibinin saygınlığını yitirmesine vesile olması nedenleriyle. Bu nedenlerle güvercin beslenmesi mekruhtur. Hz. Osman (öl. 35/656) (r.a.), Nehaî (öl. 96/714) ve Ömer b. Abdülazîze (öl. 101/720) göre ise, güvercin edinmek ve beslemek Firavun hanedanının ve Lût kavminin adetlerinden olması ve güvercin besleyenin fakirlik acısını tatmadan ölmemesi gerekçeleriyle haramdır.²⁸

Şevkânî'ye (öl. 1250/1834) göre, söz konusu hadis güvercinle oynamanın kerahetini ve izin verilmeyen eğlencenin yapılışını izhar etmektedir. Bu eylemin keraheti üzerine ulemâ icmâ etmiştir. Hadiste güvercinin şeytana

²⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 1/58; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 1/75.

²⁵ Burhânüddin Ali b. Ebû Bekir Merğınâni, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-Mübtedi* (Beyrut: Dâru İhyâ, ts.), 1/24; Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr* (Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1937), 1/17.

²⁶ Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1999), 1/137.

²⁷ Ebû Dâvud, "Edeb", 65 (No. 4940); İbn Mâce, "Edeb", 44 (No. 3766).

²⁸ Bak. Beyhakî, *Şuabu'l-ıman*, 8/479-482; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 6/269; Beyzâvî, *Tuhfetü'l-ebrâr*, 3/167; Zeydânî, *el-Mefâtih*, 5/67; Remli, *Şerhu Sünen-i Ebi Davud*, 19/24; Azîzî, *es-Sirâcü'l-münir*, 3/245-46; Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 13/284.

benzetilmesi ise, onun şeytanın yaptığıının aynısını yapmasındandır. Güvercin dış güzelliği ve sesinin terennümüyle insanlara sürekli kendisini takip ettirmekte ve kendisiyle oyun oynatmaktadır.²⁹

Ahmed b. Hanbel'e göre insanların bahçe ve tarlalarındaki yiyecek ve mahsule zarar vermemek için kafeste tutularak arkadaş edinmek amaçlı güvercin beslemekte bir sakınca yoktur.³⁰ Nevevi (öl. 676/1277) de yavru ve yumurta elde etmek, yalnızlıktan kurtulmak veya haber ulaştırmak amaçlı güvercin edinmenin kerahet olmaksızın câiz olduğunu, buna karşın sadece uçurmak amaçlı edinmenin ise en sahih kavle göre mekruh olduğunu iddia ederek³¹ ulemânın bu konudaki genel fikrine katılmıştır. İbn Hamdân'a (öl. 695/1295) göre ise, güvercin başkasına ait yiyecekleri yerse ve bu şekilde yumurta ve yavru elde edilirse mekruhtur. Fakat haber ulaştırmak için beslenirse câizdir.³²

Hanefilere göre herhangi bir hayvan av ve koruma hususunda talime yatkın ise o hayvanı edinmek, beslemek ve ticaretini yapmak câizdir. Böyle bir yatkınlığa sahip olmayan hayvanların edinilmesi veya alım/satımı câiz değildir.³³ Şâfiilere göre ise kendisinden herhangi bir hususta faydalanan hayvanların alım/satımı câizdir. Mesela, savaş için filin, muhafaza için maymunun, bal için arının, sesiyle beraber arkadaşlık için bülbülün ve tavus kuşunun alım/satımı câizdir.³⁴ Hal böyle iken her iki mezhebin ortak kriterleri esas alındığında herhangi bir konuda talime ve terbiyeye yatkın güvercinin savaşta haber ulaştırmak, ses ve görüntüsünden istifade etmek veya arkadaş edinmek amaçlı beslenmesinde herhangi bir sakıncanın olmayacağı ileri sürülebilir.

İbn Teymiyye'ye güvercin beslemekten ziyade onunla sürekli oynamanın İslâm hukukunda yasaklandığını, Hz. Peygamber'in yukarıda geçtiği üzere güvercinle oynayanı şeytana benzettiğini ileri sürerek ulemânın bu husustaki genel yaklaşımını benimsemiş; bunun yanında güvercin sahibinin, komşularının haremine muttali olduğu ve güvercinine taş attığında komşuları zarar gördüğü için bu fiillerinden alıkonmak ve caydırılmak amaçlı ona ta'zîr cezasının verilmesi gerektiğini, çünkü bu fiillerin arkasında komşuya karşı düşmanlık ve zulümle beraber yasaklanan bir eylemi çiğnemenin söz konusu

²⁹ Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkâni, *Neylü'l-evtâr* (Mısır: Dâru'l-Hadis, 1993), 8/106.

³⁰ Ebû Abdullah b. Müflih b. Muhammed İbn Müflih el-Makdisi, *el-Adâbü's-şer'iyye* (b.y.: Âlemü'l-Kütüb, ts.), 3/344.

³¹ Azimâbâdi, *Avnü'l-ma'bûd*, 13/284.

³² İbn Müflih, *el-Adâbü's-şer'iyye*, 3/343.

³³ Kemâleddin Muhammed b. Abdülvahid İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir* (b.y.: Dâru'l-Fikr, ts.), 7/118.

³⁴ Zekeriyâ b. Muhammed b. Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne'l-metâlib fi şerhi Ravzî't-Talib* (b.y.: Dâru'l-Kitabl-İlmiyye, ts.), 2/10. Bu konuda bilgi için bak. Hüseyin Baysa, "Ev ve Süs Hayvanı Edinme Sâiklerinin Fikhi Açından Tahlili", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 38 (2021), 244-246.

olduğunu³⁵ dillendirmiştir. İbn Âbidîn'e göre (öl. 1252/1836), doğrudan ya da dolaylı olarak insanlara zarar verdiği için güvercinlerin kafeslerde tutulması mekruhtur. Güvercin sahibi kendi mekânında güvercinlerini uçururken başkalarının özel hallerine muttali olursa veya güvercinlerine taş atarken komşusunun camını kırarsa ona ta'zîr cezası verilir ve şiddetli bir şekilde bu işten menedilir. Buna rağmen zikri geçen eylemleri icra ederse yetkili kişi tarafından güvercinleri boğazlanabilir.³⁶ İbn Kayyim'e (öl. 751/1350) göre ise, güvercin beslemek yasak olduğu için ülü'l-emre düşen güvercin besleyenleri insanlardan uzaklaştırmaktır. Çünkü güvercin besleyenler insanlara yüksek yerlerden bakarak onların özel hallerine vakıf olmaktadır.³⁷

Konu zimmîler açısından ele alındığında İslâm hukukunda güvercin edinme ve beslemeyle ilgili hükümlere İslâm diyarında yaşayan zimmîler de tâbidir. Müslümanlarca haram olduğuna inanılan klarnet, ud, müzikle davul çalmak, güvercinle oynamak ve buna benzer fiiller zimmîler için de haram olmakta, bunlarla ilgilendikleri takdirde yapılan zimmet antlaşmasını onların da onaylamaları ve istisna edilememeleri sebebiyle o fiillerden alıkoyulmaları gerekmektedir.³⁸

Kanaatimize göre yukarıda arz edilen olumsuz tavır ve düşünceler daha çok güvercin besleyenlerin hal ve hareketleriyle ilgilidir. Onların Allah'a ve sorumlu olduğu kişilere karşı yapması gereken aslı vazifelerini ihmal etmeleri, etrafındaki insanlara zarar vermeleri ve hal ve hareketleriyle onları rahatsız etmeleri sebebiyle sözü geçen hükümler ulemaca ileri sürülmüştür. Halbuki bahsi geçen olumsuz noktalar bertaraf edilir, güvercin besleyenler daha dikkatli ve temkinli davranırlarsa güvercin beslemede herhangi bir beis olmadığı söylenebilir. Nitekim Hz. Peygamber'in, Enes'in (öl. 93/711-12) kardeşine yaptığı ölen kuşla ilgili nükte de bu bağlamda değerlendirilebilir. Enes'in küçük kardeşinin bir gün beslediği kuş telef olunca ona taziyeye giden Hz. Peygamber: "Ey Ebâ Umeyr! Ne oldu Nüğayr?"³⁹ buyurmuştur. Bu hadisten hareketle genelde kuş, özelde güvercin beslemenin görünürde çocuklar için mubah olduğu sonucu çıkarılsa da yetişkinler için de mubah olduğu söylenebilir. Çünkü hadisin siyâk ve sibâkında kuş beslemeyle ilgili bir nehiy ifadesi bulunmamaktadır. Bu itibarla herhangi bir konuda şer'i bir kısıtlama yoksa mubah olduğu sonucu ortaya çıkar. Bunun aksine "Zarar

³⁵ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, 32/246.

³⁶ Muhammed Emin b. Ömer İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992), 6/401.

³⁷ Ebû Abdullah Şemsüddîn İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Turuku'l-hükmiyye fi's-siyâseti's-şer'iyye* (b.y.: Dâru'l-Beyân, ts.), 240.

³⁸ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 7/114.

³⁹ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhâri, *el-Câmi'u's-şâhih*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2001), "Edeb", 113 (No. 6203).

vermek yoktur, zarara mukabil zarar vermek de yoktur.”⁴⁰ hadisi bağlamında ister genel isterse özel olsun bir kimseye veya kişinin kendisine zararı dokunduğu takdirde güvercin beslemek doğru değildir.

3. Güvercin Avlamak

İslâm hukukunda bazı hayvanların bazı şartlar muvacehesinde avlanmasına müsaade edilmiştir. Bu hayvanlardan birisi de güvercindir. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre “Semalardaki ve arzdaki her şeyi kendi indinden sizin emrinize verendir.”⁴¹ meâlindeki âyetin umumi ibaha bildirmesi gerekçesiyle bir kuşun güzel sesi, rengi ve görünüşü sebebiyle avlanması mubahtır.⁴² Buna karşın Hanefîler ve Mâlikîlerin râcih görüşüne göre söz konusu sebeplerin yemek, içmek ve binmek gibi muteber olmayan amaçlar olması sebebiyle herhangi bir kuşun avlanması ve hapsedilmesi câiz değildir.⁴³ Bu bağlamda güvercinin leş yememesi, iğrenç bir hayvan sayılmaması ve avını pençesiyle yakalamaması gerekçeleriyle ilgili âyet çerçevesinde⁴⁴ avlanması ve etinin yenmesi câizdir.⁴⁵

Güvercinlerin avlanması hususunda ileri sürülen fikirler böyle iken avlanmak istenen güvercinin sahipli olup olmaması da önem arz etmektedir. Çünkü sahipli bir güvercin malî bir değere sahip olduğu için avlanmaması gerekmektedir. Sahipli güvercinlerle sahibi olmayan mubah güvercinler birbirleriyle karışmaları durumunda bile avlanmaları câiz değildir. Buna mukabil başka yöreye ait güvercinler bir başka yöreye ait güvercinlerle karıştırsa avlanmasında bir sakınca yoktur. Yine başka bir yöreye ait güvercinler sahipli güvercinlerle karışıp ayırt edilmesi neredeyse zor ise bu durumda avlanması en sahih olan görüşe göre câizdir.⁴⁶

Normal zaman ve zeminlerde hüküm böyle iken hac ve umre ifa etmek için ihrama giren ve kutsal mekanlarda bulunanların, içinde bulunulan zaman ve mekâna hürmet göstermeleri şâri’ tarafından kendilerinden istenmesi sebebiyle kara hayvanı avlamalarında bazı kısıtlamaların olacağı muhakkaktır. Malum olduğu üzere hac veya umre maksatlı ihrama giren bir kişi ihram yasaklarına riayet etmesi gerekir. Bu husus “*Ey müminler! İhrama girdiğinizde av hayvanı avlamayın. Kim onu amden avlarsa (ona) bir ceza vardır. (Bu*

⁴⁰ İbn Mâce, “Ahkâm”, 17 (No. 2341).

⁴¹ el-Câsiye 45/13.

⁴² Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahya b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmû’ şerhu’l-Mühezzeb* (b.y.: Dâru’l-Fikr, ts.), 9/240; Muvaffakuddîn Ebû Muhammed Abdullah İbn Kudâme, *el-Muğni* (Kahire: Mektebetü’l-Kahire, 1968), 9/410. Ensârî, *Esne’l-metâlib*, 1/565.

⁴³ Kâsânî, *Bedâiü’s-sanâi*, 5/39, 50.

⁴⁴ el-Mâide 5/1.

⁴⁵ Kâsânî, *Bedâiü’s-sanâi*, 5/50-51.

⁴⁶ Demîrî, *Hayâtü’l-hayevân*, 1/370.

ceza ise), *Kâbe'ye gönderilmek üzere, avladığının misli olup, içinizden adil iki kimsenin değer biçeceği bir kurbanlık olan hayvan veya yoksulları doyurmak suretiyle kefâret yahut ona denk olan oruç tutmaktır.*⁴⁷ meâlindeki âyetle sabittir. Bu meyanda kâhir ulemâya göre, güvercin bir av hayvanı sayıldığı için ihrama giren kimse onu avlarsa ceza terettüp eder. İmam Mâlik'e (öl. 179/795) göre ise, güvercin av hayvanı değildir. Çünkü av kavramı, vahşi hayvanlar için kullanılır. Paçalı güvercinler tıpkı evde beslenen tavuk ve ördekler gibi evcil hayvanlardır. Bu sebeple avlandığı takdirde ceza terettüp etmez. Hanefilere göre ise, güvercin yaratılışı icabı yabanî bir hayvandır. Ancak güvercinin bazı türleri geyik ve deve kuşu gibi evcilleşebilse bile diğer türleriyle bir arada bulunmaları nedeniyle av hayvanı olarak kabul edilip, ihramlı iken öldürülmeleri halinde ceza gerekir.⁴⁸

Söz konusu cezaya gelince, ihrama giren bir kimse kara hayvanı avlarsa avladığı hayvanın cezasını ödemesi gerekir. Bu ceza da İmam Şâfiî ve İmam Muhammed'e göre avlanan hayvanın suret bakımından kurbanlık hayvanlarla bir benzerlik taşımasına göre belirlenir. Nitekim sahabe, Hz. Peygamber'in "Sırtlan avdır, onda koyun vardır."⁴⁹ hadisini esas alarak hilkat ve görünüşte bu denkliği gözetmiştir. İmam Muhammed'e göre ise, avlanan hayvan serçe, güvercin ve bu ikisine benzer kurbanlık hayvanlarda dengi olmayan bir hayvan ise kıymeti takdir edilir.⁵⁰ Güvercinden küçük, serçeden büyük olan hüthüt gibi kuşlar içinse bir dirhem ödenmesi iktiza eder.⁵¹

Avlanan hayvan Harem bölgesine ait güvercin ise, Hz. Ömer (öl. 23/644) (r.a.), Hz. Osman (r.a.), İbn Ömer (r.a.), İbn Abbas (r.a.) ve İmam Şâfiî'ye göre bir koyun ödenmesi gerekir.⁵² Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik'e göre ise avlanan güvercin Harem bölgesi güvercini ise ismi geçen ashâbın görüşüne uyarak bir koyun, değilse takdir edilen kıymeti verilmelidir. Çünkü harem bölgesi güvercini Allah hakkına taalluk etmekte ve kıymetinden ziyade bir koyuna karşılık gelmektedir.⁵³ Nitekim İbn Abbas'ın (r.a.) Mekke'ye ait güvercini öldüren Kureyş kabilesinden bir çocuğa bir koyun fidye ödemesine hükmetmesi, İbn Ömer'in (r.a.) iki yavrusuyla beraber bir güvercini kafesine hapsedip Mina ve Arafat'a giden ve döndüğünde hepsinin telef olduğunu

⁴⁷ el-Mâide 5/95.

⁴⁸ Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim İbn Münzir en-Neysâbüri, *el-İsrâf alâ mezâhibi'l-ulemâ* (Birleşik Arap Emirlikleri: Mektebetü Mekketi's-Sekâfiyye, 2004), 3/242; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, 2/203.

⁴⁹ Ebu'l-Hasan Ali b. Mes'ud ed-Dârekutnî, *Sünen* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2004), 3/275.

⁵⁰ Merğînânî, *el-Hidâye*, 1/165-166; Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said İbn Hazm el-Endülüsî, *el-Muhallâ bi'l-âsâr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 5/249.

⁵¹ Muhammed b. İdris eş-Şâfiî, *el-Ümm* (Beyrut: Dâru'l-Mâriفة, 1990), 2/218; Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef* (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1403), 4/417.

⁵² Şâfiî, *el-Ümm*, 2/214; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 5/254; Müzenî, *Muhtasaru'l-Müzenî*, 8/169.

⁵³ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 3/447-48; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 5/250.

gören birisine üç koyun takdir etmesi,⁵⁴ Hz. Osman'ın (r.a.) da kafesin kapısını kapatarak güvercinlerin ölümüne sebep olana her bir güvercin için bir koyun belirlemesi⁵⁵ bu olaya matuftur. Bu hükmü sahabe ve tâbînden pek çok fukahâ da benimsemiştir.⁵⁶ Hanbelîlere göre, kişi dilerse öldürmüş olduğu her güvercin için bir koyun, dilerse ona tekabül eden değeri ödemekte muhayyerdir.⁵⁷ İmam Mâlik'e göre ise, Mekke'ye ve Harem'e ait güvercin ve yavrusu bir koyuna, Hill bölgesine ait güvercin ise hükümet-i adle⁵⁸ tekabül etmektedir.⁵⁹ İbn Abbas'a (r.a.) göre ise Harem'de dokunulmaz olan bir şey Hill bölgesinde de dokunulmaz olması sebebiyle Hill bölgesi güvercini için de yine bir koyun ödenmesi lazımdır. Bu hususta fukahâ arasında ittifak söz konusudur.⁶⁰ Hanefiler, bu konuda çığnenen hakları esas alarak uzak mesafelerden gelebilen veya buna benzer bir vasıf taşıyan doğan, şahin, at-maca ve güvercin gibi eğitilmiş hayvanlar avlanırsa avlayanın aynı anda hem Allah hakkını hem de kul hakkını çiğnediği için iki ceza vermesi gerektiğini; birincisinin, rağbet edilen talimden insanların istifade etmesi sebebiyle kul hakkına taalluk ettiğini, diğerinin ise, Allah'ın böyle bir şeyden münezzeh olması sebebiyle hayvanın öldürülmesinin Allah hakkına taalluk ettiğini savunmuşlardır. Hülâsa yaratılan hayvanın av olması Allah hakkına, bu hayvana talim edilerek ekstra meziyet kazandırılması da kul hakkına sirayet eder ki, bu husus iki cezayı gerektirir. Yine Hanefiler güvercinin sesinin eğitilmesi söz konusu olursa ses, güzellik ve zarafet babından sayıldığı için aynı hükmü taşıyacağını, hatta boynu halkalı olan cins güvercinlerin de bu kategoriye dahil edilebileceğini iddia etmişlerdir.⁶¹

Güvercinin burada koyuna karşılık gelmesinin illeti, Hırakî'ye (öl. 334/946) göre her iki hayvanın da aynı şekil üzere suyu içmesinden dolayıdır. Şöyle ki, su içerken koyunlar çenesini, güvercinler ise gagasını suyun içine daldırırlar ve yudumlayarak suyu içerler. Güvercin, tavuk ve serçe gibi suyu damla damla içmez. Bu sebeple güvercin avlandığında cezasının bir koyuna denk gelmesi lazımdır. Ahmed b. Hanbelî'e göre, bütün kuşlar güvercin gibi suyu

⁵⁴ Abdurrezzâk San'âni, *el-Musannef*, 4/415; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 4/330; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 5/258.

⁵⁵ Abdurrezzâk San'âni, *el-Musannef*, 4/418.

⁵⁶ Şevkâni, *Neylül-evtâr*, 5/32.

⁵⁷ Ebu'l-Kâsım Ömer b. Hüseyin b. Abdullah el-Hırakî, *Muhtasarul-Hırakî* (b.y.: Dâru's-Sahabe, 1993), 62; Muhammed b. Salih b. Muhammed el-Useymin, *eş-Şerhu'l-mümti' alâ Zâdi'l-Müstakni'* (b.y.: Dâru İbni'l-Cevzi, 1429), 7/173.

⁵⁸ Hükümet-i adl: Müessir fiil neticesinde mağdur tarafa ödenmek üzere miktarı kâdi veya hâkim tarafından belirlenen tazminattır. Sâdi Ebû Hubeyb, "hükümetü'l-adl", *el-Kâmûsu'l-fikhî* (Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1998), 19.

⁵⁹ Kurtubî, *Teşîru'l-Kurtubî*, 6/310-11; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 5/259.

⁶⁰ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 4/332.

⁶¹ Kâsânî, *Bedâiü's-sanâi'*, 2/203; eş-Şeyh en-Nizâm, *el-Fetâvâ'l-Hindiyye* (Beirut: Dâru'l-Fikr, 1310), 5/131; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 2/564.

nefes almadan ve emerek içtiği için avlandığında tıpkı güvercin gibi bir koyun cezası öngörülmelidir.⁶² İmam Şâfiî'ye göre ise, Harem bölgesi güvercininin bir koyuna tekabül etmesinin nedeni, evlerde eğitilen ve alıştırılan güvercinin Arapların nazarında kuşların en itibarlısı, pahaca en değerlisi, en akıllısı ve en iyi yol göstericisi oluşundandır. Süratle eğitilebilmesi ve sesinin güzelliği de cabasıdır. Bu faktörler sebebiyle Araplar güvercinin sesinden, taliminden, yol bulmasından ve yavrusundan istifade etmektedirler.⁶³ Kaldı ki, güvercinin secili ve kafiyeli bir şekilde sesli olarak ağlaması Araplarca: "Güvercin dertli dertli öttü (نوح الحمامة)" şeklinde ifade edilmesi⁶⁴ bu tezi destekler mahiyettedir. Aslında bu benzetmenin, cahiliye döneminde revaçta olan ölenin arkasından kafiyeli ve secili olarak ağlayan kadınların kiralanması adetine dayandığı iddia edilebilir.

İslâm hukukunda bir hayvanın telefine sebep olmak da cezayı gerektirmektedir. Bu minvalde Harem güvercininin avlanmasına veya ölümüne sebebiyet veren kimse o hayvanı tazminle mükelleftir. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) hırkasının üzerine konan güvercini kovalamış, güvercin de ondan uzaklaşarak bir yere konmuştu. Orada bulunan bir yılan da bu fırsattan istifade ederek güvercini avlamıştı. Bu olay üzerine iki hakemin istişaresi neticesinde Hz. Ömer (r.a.) bir koyun ödemeye mahkûm edilmişti.⁶⁵ Bunun aksine güvercini kurtarmak veya kurtarılmasına vesile olmak ise herhangi bir cezayı gerektirmez. İmam Şâfiî'ye göre, bir kimse Mekke'ye ait bir güvercini kediden, yırtıcı bir hayvandan ve duvarın yarığından kurtarırsa veya yılan zehirlediğinde güvercine panzehir içirirse veyahut buna benzer yollarla tedavi eder ve bulunduğu zarardan kurtarırsa kurtarana herhangi bir tazminat gerekmez. Keza İmam Şâfiî'ye göre, avlamaktan ziyade güvercini koruma veya kurtarma niyetiyle hareket eden kimsenin elinde güvercin telef olursa yine tazminat gerekmez.⁶⁶

İhramlı olan bir kimse ihram yasaklarından birisi olan güvercin yumurtası ve diğer hayvanların yumurtasına da el uzatamaz. İmam Şâfiî'ye göre Mekke'ye ait bir güvercin, yavrusunu ve yumurtasını bir kimsenin evine bıraksa onlara dokunulmaz. Şayet yavruyu veya yumurtayı kişi evinden çıkardığında telef olursa tazminat gerekir, telef söz konusu olmazsa tazminat gerekmez.⁶⁷ Yumurtayı telef ettiği takdirde Hz. Ali'ye (öl. 40/661) (r.a.) göre her iki yumurta için bir dirhem, İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre kıymetini ödemesi

⁶² İbn Kudâme, *el-Muğni*, 3/448; Useymin, *eş-Şerhu'l-mümti'*, 7/173.

⁶³ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/215-16.

⁶⁴ İbn Manzûr, "nvh", 2/627; Zebîdî, "nvh", 7/199.

⁶⁵ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 3/320.

⁶⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/219.

⁶⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/219. Başka bir görüş için bk. Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, 4/340; İbn Münzir, *el-İşrâf*, 3/242.

gerekir.⁶⁸ İmam Mâlik'e göre, güvercin yumurtası koyunun değerinin onda birine denktir.⁶⁹ Müzenî'ye (öl. 264/878) göre ise, güvercin yumurtasının telefi durumuna herhangi bir ceza terettüp etmez.⁷⁰ Kanaatimize göre, yeryüzünün en kutsal mekanlarından birisi de Harem bölgesidir. Bu bölge aynı zamanda yeryüzünün en emin kılınan yeridir. Nitekim “*Oraya kim girerse, güven içinde olur.*”⁷¹ meâlindeki âyet bu hususa işaret etmektedir. Hal böyle olunca ismiyle müsemma olan bu mekânın canlıları da orada emân içerisinde olmak durumundadır. Güvercinler de bu mekânda yaşadıklarına göre avlandıklarında veya kendilerine zarar dokunduğunda belli bir yaptırımının olması kaçınılmazdır. Aksi halde kutsal mekânın dokunulmazlığına hâlele gelebilir. Bu sebeple bahsi geçen müeyyidelerin hukukî olduğu söylenebilir.

Güvercinlerin istilâ ve zararlarının bertaraf edilmesi için insanoğlunun bazı av yöntemleri geliştirmesi hususunun da burada irdelenmesinde yarar vardır. İnsanoğlunun geliştirdiği av yöntemlerinden birisi de kafes ve burç yöntemidir. Daha önce de zikredildiği gibi güvercinler karada yaşayan dört ayaklı hayvanlara nispetle zararından sakınılması neredeyse imkânsız olan kuş familyasından sayılmaktadır. Bu sebeple insanların ettikleri yiyeceklerine ve tohumlarına zarar verebilen serçe, karga, saksağan vs. hayvanların nasıl burç ve kafes yöntemiyle zararları bertaraf edilebiliyorsa güvercinlerin de zarar vermesi durumunda aynı yöntemle zararları bertaraf edilebilir.⁷² Nitekim İbn Hacer (öl. 852/1449), Hz. Peygamber'in Enes'in küçük kardeşinin beslediği kuş ölünce ona taziyyeye gitmesini⁷³ delil göstererek kuşların kafeslerde beslenebileceğini iddia etmiştir.⁷⁴ Kanaatimize göre söz konusu yöntemin dayanağının aslında Hz. Peygamber'den sadır olan “Hayvanlardan beşi vardır ki, haremde ihramlı olan kimse bunları öldürürse günahkar olmaz: Fare, çaylak, karga, akrep ve yırtıcı köpek.”⁷⁵ anlamındaki hadis olduğu iddia edilebilir. Çünkü bahsi geçen hayvanlar başlı başına insanlara zarar ve sıkıntı vermekle meşhurdur. Bu grubun içerisine şayet aynı zarar ve sıkıntıyı verirse güvercinler de dahil edilebilir. Güvercinler diğer hayvanlar gibi

⁶⁸ Müzenî, *Muhtasarul-Müzenî*, 8/169; Demîrî, *Hayâtü'l-hayevân*, 1/370.

⁶⁹ İbn Münzir, *el-İsrâf*, 3/241-42; Kurtubî, *Tefsîru'l-Kurtubî*, 6/310-11. İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 5/259. Güvercinin yavrusuyla ilgili iki görüş vardır: Anasına tabi olduğu için bir koyun olduğunu iddia eden birinci görüş; küçük koyun yavrusu olması gerekir diyen ikinci görüş. Bk. Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebir*, 4/336.

⁷⁰ Müzenî, *Muhtasarul-Müzenî*, 8/169.

⁷¹ Âl-i İmrân 3/97.

⁷² İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Turuku'l-hükmiyye*, 240.

⁷³ el-Buhârî, “Edeb”, 113 (No. 6203).

⁷⁴ Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bâri şerhu Sahihî'l-Buhârî* (Beirut: Dâru'l-Marife, 1379), 10/584.

⁷⁵ Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali Nesâî, *Sünen*, nşr. Abdülfettah Ebû Gudde (Halep: Mektebü'l-Matbûâtü'l-İslâmiyye, 1986), “Menâsikü'l-hac” 88 (No. 2881).

öldürülme bile burç ve kafeslerde tutularak verecekleri zarar ve sıkıntının önüne bu şekilde geçilebileceği söylenebilir.

4. Güvercin Besleyenin Şahitliği

Şahitlik en kısa tarifile bir kimsenin kesin olarak bildiği bir olay veya durum hakkında tanıklık yapmasıdır. Şahitlik bazı sebeplerle sâkıt olabilir. Kâdî Şüreyh'e (öl. 60/699) göre bu sebeplerden birisi de güvercin beslemektir. O, cevizle oynamanın güvercinle oynamaktan daha hafif olduğunu⁷⁶ ve güvercin sahibinin şahitliğinin makbul olmadığını belirtmiştir.⁷⁷ İbn Kudâme'ye (öl. 620/1223) göre, sırf uçurmak için güvercin besleyenler sefih, saygıdan yoksun ve şahsiyetsiz kimseler olduğundan onların şahitliği kabul edilmez. Onlar güvercin yüzünden komşularına eziyet eder, evlerini taşlar, onların özel hallerine vâkıf olurlar. Ancak güvercin besleyen, yavru elde etmek, haber ulaştırmak veya yalnızlığını paylaşmak gibi amaçlar güder ve komşularını rahatsız etmezse o zaman şahitliği kabul edilebilir. Nitekim Hz. Peygamber yalnızlıktan şikâyet eden Ubâde b. Sâmîde (öl. 34/654) (r.a.) güvercin edinmesi tavsiyesinde⁷⁸ bulunmuştur.⁷⁹ Serahsî'ye (öl. 483/1090) göre bir kimse evinde yalnızlığını paylaşmak için güvercin besler, âdeten dışarıya salmayıp uçurmazsa âdil sayılıp şahitliği muteberdir. Çünkü güvercinin evlerde tutulması mubahtır.⁸⁰ Buna mukabil güvercin besleyen kimse başkasına ait güvercinleri kendi kafesine çeker, onlardan yavru elde eder ve onları yerse veya satarsa bu kimsenin şahitliği de makbul değildir.⁸¹ Kâsânî'ye (öl. 587/1191) göre, başkalarının özel hallerine muttâlî olması ve namaz ve itaatten alıkoyması nedenlerinden güvercini uçurmadığı sürece kişinin şahitliği makbul, diğer türlü makbul değildir.⁸² İmam Nevevî'ye göre ise, kişi güvercinle kumar, bahis ve buna benzer şeyler icra ederse şahadeti reddedilir.⁸³ Bu anlatılanlardan hareketle güvercin besleyenin şahitliği güvercini ne amaçla beslediğine bağlıdır. Güvercini ziynet veya ticarî gaye için besleyenin şahitliği makbul, şer'î bir mahzur söz konusu olduğunda ise makbul olmayacağı sonucu çıkarılabilir.

⁷⁶ Remli, *Şerhu Sünen-i Ebi Davud*, 19/24.

⁷⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Turuku'l-hükmiyye*, 240.

⁷⁸ Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Süleyman el-Heysemî, *Mecmau'z-zevâid* (Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1994), 4/67, 10/128.

⁷⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10/152; Baysa, "Ev ve Süs Hayvanı Edinme Sâiklerinin Fikhî Açıdan Tahlili", 246.

⁸⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 16/131-32.

⁸¹ eş-Şeyh en-Nizâm, *el-Fetâva'l-Hindiyeye*, 3/467.

⁸² Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, 6/269.

⁸³ Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 13/284.

5. Buluntu Güvercin

İslâm hukukunda buluntu eşyaya lukata adı verilir. Buluntu eşyaya rast-gelen bir kimse eşyayı asıl sahibine bir şekilde ulaştırana kadar eşya onun yanında emanet hükmündedir. Dolayısıyla herhangi bir kusuru olmaksızın buluntu eşyayı telef eden veya kaybeden, eşyanın sahibi ortaya çıksa bile tazminle mükellef değildir. Ancak herhangi bir ilan veya bildiri olmaksızın kendi zimmetine geçirirse gâsıb hükmüne tabi olur.⁸⁴ Aynı prosedür buluntu güvercin için de geçerlidir. Bu bağlamda bir kimse yerleşim birimi içerisinde bir güvercin bulur, o güvercinin benzerinin yabanî olmayacağını idrakine varırsa ona sahibine geri vermek için ilan etmek düşer. Çünkü o buluntu güvercin lukata hükmündedir. Keza kafes kurarak insanlara ait güvercinleri yakalayıp kuluçkaya yatan ve onlardan yavru edinenler de aslın mülkiyle mülk sahibi olduklarından aynı hükme tâbi olmakta ve bu yavrular helal olmamaktadır. Fakat bu eylemi gerçekleştiren fakir ise yavrular helaldir, zengin ise elde ettiklerini fakirlere tasadduk etmelidir.⁸⁵ Kanaatimize göre ulemânın genel görüşünde de zikredildiği gibi buluntu eşya her ne ise başkasına ait bir maldan gelir elde etmek doğru bir davranış değildir. Nitekim “*Birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin*”⁸⁶ meâlindeki âyet bu hususa delâlet etmektedir. Fakat bütün aramalara ve ilana rağmen buluntu eşyanın sahibi ortaya çıkmadığında bulan kimse fakir ise buluntu eşyadan kendisi yararlanabilir, değilse eşyayı asıl sahibi adına tasadduk edebilir.

6. Şirket ve Ticarete Güvercin

İslâm hukukunda eşyalar üzerinde ortaklık nasıl mümkünse hayvanların üremesi üzerine de ortaklık mümkündür. Bu bağlamda Mâlikî mezhebinden İbnü'l-Kâsım'a (öl. 191/806) göre, bir tarafın dişi kuşu, diğer tarafın erkek kuşu yan yana getirerek yavru üretmek amacıyla ortaklık anlaşması yapmaları her iki kuşun da kuluçka konusunda karşılıklı yardımlaşmaları nedeniyle câizdir. Buna karşın Mâlikî fakihî İbn Selmûn el-Kinânî'ne (öl. 767/1365) göre, hayvanlardan birisi kuluçkaya ehil olmayan bir hayvan olursa -tavukla horozun ortaklığında horozun kuluçkaya ehil olmaması gibi- ortaklık câiz değildir. Bu meyanda Mâlikîlere göre bir taraf dişil, diğer taraf eril bir güvercini çiftleştirmek ve yavru elde etmek suretiyle ortaklık kursalar her iki kuşun da kuluçkaya ehil olması sebebiyle bu şirket câizdir.⁸⁷

Söz konusu şirket bazen de gayri ihtiyarî kurulabilir. Mesela, Mâlikî fakih

⁸⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/4.

⁸⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 12/19-20; İbn Mâze, *el-Muhîtu'l-burhânî*, 5/436.

⁸⁶ el-Bakara 2/188.

⁸⁷ Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Aliş, *Menhu'l-celîl şerhu Muhtasarı Halîl* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1989), 6/281.

Eşheb el-Kaysî'ye (öl. 204/820) göre, bir kimse dışıl bir güvercin gasp edip kendine ait eril güvercinle çiftleştirirse ve bu çiftleştirmeden yumurta ve yavru elde etse güvercin ve yavrusu asıl güvercin sahibine aittir. Gasp edene eril güvercinini kuluçkada kullanmasından ötürü herhangi bir bedel gerekmez. Güvercinin sahibine ise başkasının yumurtasıyla kuluçka icra edildiği için yumurtanın bir benzerini veya kıymetini gâsiba ödemek düşer.⁸⁸ Şâfiî âlim Ebû İshak el-Mervezi'ye (öl. 340/951) göre bu konuda ana güvercin esas alınıp yavrular ana güvercine tâbi olur ve hüküm buna göre cereyan eder.⁸⁹ Kanaatimize göre ister ihtiyarî olsun isterse gayri ihtiyarî olsun kuşların çiftleşmesi üzerine kurulan şirket akdi hakkında yasaklayan bir nas bulunmaması ve “Eşyada asıl olan ibâhadır.” kaidesi sebebiyle câizdir. Ancak kuluçkaya yatan kuşların her ikisinin de kuluçka konusunda ehil olması zaruridir. Zira birisi zaruri ihtiyaçlarını karşılamak için yumurtayı veya yavruyu terk ettiğinde diğerinin onlara sahip çıkması ve onları koruması iktiza eder. Aksi halde yumurtanın veya yavrunun zarar görme ihtimali söz konusudur. O halde yukarıda zikredilen bilgilerin hukukî olduğu iddia edilebilir.

Güvercinlerin ticaretine gelince, Hanefilere göre güvercinlerin ticaretini yapmak mubahtır. Çünkü güvercinden bazı noktalarda istifade etmek mümkündür. Dolayısıyla diğer eşyalarda nasıl satım câiz ise güvercinin satımı da câizdir. Buna mukabil İmam Şâfiî'ye göre “Allah Teâlâ bir kavme bir şeyi haram kılmışsa onun semenini de haram kılmıştır”⁹⁰ şeklindeki hadise istinaden eşek aynî necis olduğu için nasıl satılması câiz değilse güvercinin satımı da câiz değildir.⁹¹ Kanaatimize göre koyun, keçi, sığır, manda ve deve gibi çiftlik hayvanlarının “Hayvanatı da o yarattı. Onlarda sizin için bir ısınma ve pek çok yararlar mevcuttur. Ayrıca onlardan yersiniz.”⁹² meâlindeki iki âyete istinaden etinden, sütünden, derisinden ve tüylerinden yaralanmak, ticaretini yapmak ve ziynet eşyası olarak edinmek câiz ise güvercinin de buna benzer amaçlarla alım satımı câizdir. Nitekim güvercin, serçe, balıkçıl, bildırcın gibi kuşların ağızlarının dört yanında uzun ve sivri dişlerinin bulunmadığı, pençeleriyle avlanmadıkları, saldırgan ve yırtıcı tabiata sahip olmadıkları bilindiğine ve bu kuşların etinin helal olduğu ve yenebileceği hususu üzerine ulemâ arasında icmâ hâkim olduğuna⁹³ göre güvercinlerin de sırf eti için beslenmesi ve alım satımının helal olduğu ileri sürülebilir.

Güvercinlerin ticareti yukarıda geçen hükümler çerçevesinde câiz olduğuna göre, alıcının satın aldığı güvercini kabzetmesi ticaret hukukunda akdin

⁸⁸ Aliş, *Menhu'l-celil*, 7/96.

⁸⁹ İbn Müflih, *el-Âdâbüş-şer'iyye*, 3/343.

⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/816 (No. 2963).

⁹¹ Demiri, *Hayâtü'l-hayevân*, 1/370.

⁹² en-Nahl 16/5-6.

⁹³ Demiri, *Hayâtü'l-hayevân*, 1/369.

sıhhati için önemlidir. Bu meyanda satılan güvercinin alıcının eline teslim edilmesi şarttır. Ancak güvercinler kafesinde olmadığı halde âdeti üzere dönüşlerine itimat mümkünse İmam Şâfi'ye göre, işe gönderilen bir köle o yokken nasıl satılabiliyorsa güvercin de bu şekilde satılabilir. Cumhura göre ise, güvercinin aklının bulunmaması sebebiyle dönüşü konusunda güvensizlik hâkim olduğu için bu şekilde satımı câiz değildir.⁹⁴

7. Yarışmada Güvercin

İslâm hukukunda cihada hazırlık, zinde kalmak ve spora vesile olmak gibi amaçlarla at ve devenin yarıştırlmasında herhangi bir sakınca görülmemiştir. Nitekim Hz. Peygamber'in, "Üç şeyde mükafat vardır: Deve (huf), ok (nasl) ve at (hâfir) yarışı."⁹⁵ şeklindeki hadisi at ve develerin yarıştırlmasına cevaz vermektedir. Bu hayvanlara Hanefî ve Şâfiülere göre eşek ve katır da dahil edilebilir. Çünkü hadiste geçen atın turnaklı/toynaklı olmasının genel anlam ifade etmesi, eşek ve katırın da toynaklı olması ve savaşlarda düşmana karşı kullanılabilmesi fikrine arka çıkmaktadır.⁹⁶ Konunun güvercinlerle irtibatına gelince, Nevevî'ye göre, güvercinlerin savaş aracı olarak kullanımını mümkün olmadığı için birbirleriyle yarıştırlması câiz değildir. Ancak onlardan haberleşme ve nakil vasıtası olarak istifade edilmesi ihtiyaca binaen câizdir. Bunun yanı sıra yavru elde etme, etini yeme, sosyalleşme vb. amaçlarla ondan yararlanılabilir.⁹⁷ İbnü'l-Bennâ el-Bağdâdî'ye (öl. 471/1078) göre, düşmandan haberdar olmak ve mesaj nakletmek amaçlı kuş yarışmalarında mükafat vermek câizdir.⁹⁸ Kanaatimize göre cihat ve spor amaçlı güvercin yarışmaları düzenlemek câizdir. Çünkü güvercinin en az at ve deve kadar cihada katkı sağladığı tarihi gerçekler arasında yerini almıştır. Nitekim Osmanlı Devleti'nde düşman saldırıları ve kuşatmaları, bir yerin fethedildiğinin ilanı vb. askerî, siyasî ve ticarî haberlerin ihbarında hep güvercinler kullanılmış, onların sayesinde az zamanda çok işler icra edilmiştir.⁹⁹ Dolayısıyla güvercinlerin hem savaşta hem de barışta katkıları yadsınamaz bir gerçektir.

⁹⁴ Demiri, *Hayâtü'l-hayevân*, 1/371.

⁹⁵ Ebû Dâvud, "Cihad", 65 (No. 2574); İbn Mâce, "Cihad", 44 (No. 2878); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/648 (No. 10142).

⁹⁶ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4/168-169; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 15/180-181.

⁹⁷ Azimâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, 13/284; Azizi, *es-Sirâcü'l-münir*, 3/246; Mansûr b. Yûnus b. Salâhuddîn el-Buhâtî, *Dekâiku üli'n-nühâ li-şerhi'l-Müntehâ* (b.y.: Âlimü'l-Kütüb, 1993), 3/592.

⁹⁸ Alâaddin Ebu'l-Hasan Ali b. Süleyman el-Merdâvî, *el-İnsâf fi marifeti'r-râcih mine'l-hulâf* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs, ts.), 6/90. Güvercin Babil, Asur ve Roma uygarlıklarında haberleşme aracı, Eyyübilerde ve Mısır'da ise posta hizmetlisi olarak kullanılmıştır. Bak. Ceylan, *Kuşlar Divânı*, 99-100.

⁹⁹ Ramazan Erhan Güllü, "19-20. Yüzyıllarda Avrupâda ve Türkiyede Askerî Posta Güvercini Kullanımı", *Belleten* 84/301 (2020), 1187.

SONUÇ

Bu araştırmayla güvercinin Hz. Nuh'la beraber evcil bir hayvan olarak insan hayatına girdiği andan itibaren genelde olumlu yönde rol oynadığı ve bazı fikhî mülahazalara konu edildiği yakından görülmüştür. Genel görüşe göre güvercinin necis bir hayvan olmadığı için dışkısının ve artığının da temiz olduğu, abdest ve namazın sıhhatine engel teşkil etmediği tespit edilmiştir. Bazı meşrû şartlar muvacehesince yavru elde etmek, etini yemek, posta ve haber hizmetinde kullanmak, yarıştırmak ve özellikle de sosyalleşmek amaçlarıyla güvercin edinmenin ve beslemenin câiz olduğu, taraflar arasında birtakım şartlar çerçevesinde şirkete ve ticarete olumlu anlamda konu olabileceği müşahede edilmiştir. Söz konusu şartlar çiğnendiğinde ise kişinin şahitliğinin askıya alınabileceği, kendisi için güvercin edinmek ve beslemek mubahken mekruh, hatta haram olabileceği ve yaptığı ticaretin de geçersiz olabileceği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca avlayanın ihramlı bulunmaması ve güvercinin Harem bölgesi canlısı olmaması şartıyla farklı amaçlar için güvercin avlamanın da mubah olduğu; ancak bu şartlar ihlal edildiğinde birtakım yaptırım ve malî cezalarla karşı karşıya kalınacağı da dikkatlerden kaçmamıştır. Sözün özü, genel anlamda meşru gerekçe/ler çerçevesinde güvercin edinmenin, beslemenin ve onunla her türlü aktivite gerçekleştirmenin mubah olduğu sonucu çıkarılabilir.

KAYNAKÇA

- Abdurrezzâk San'ânî, Ebû Bekr b. Hemmâm. *el-Musannef*. 11 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1403.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müşned*. 8 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1998.
- Akalın, Şükrü Haluk vd. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
- Aliş, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed. *Menhu'l-celîl şerhu Muhtasarı Halîl*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1989.
- Âşur, Abdüllatif. *Mevsûatu't-tayr ve'l-hayevân*. Kahire: y.y., ts.
- Azîmâbâdî, Ebu't-Tayyib Muhammed. *Avnü'l-ma'bûd*. 14 Cilt. Medine: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1968.
- Azîzî, Ali b. Ahmed b. Muhammed. *es-Sirâcü'l-münîr*. 4 Cilt. b.y.: y.y., ts.
- Baysa, Hüseyin. "Ev ve Süs Hayvanı Edinme Sâiklerinin Fikhî Açından Tahlili". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 38 (2021). 235-262. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2563438>.

- Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ud b. el-Ferrâ. *Meâlimü't-tenzil*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs, 1420.
- Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin Ebû Bekir. *Şuabu'l-îman*. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- Bezvâvî, Nâsîrüddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed. *Tuhfetü'l-ebâr*. 3 Cilt. Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf, 2012.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-şahîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2001.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l-edebi'l-müfred*. nşr. Muhammed Nasruddîn el-Elbânî. b.y.: Dâru's-Sadîk, 1997.
- Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Selâhuddîn. *Dekâiku üli'n-nühâ li-şerhi'l-Müntehâ*. 3 Cilt. b.y.: Âlemü'l-Kütüb, 1993.
- Bursevî, İsmail Hakî. *Rûhu'l-beyân*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Câhiz, Ebû Osmân Amr b. Mahbûb. *el-Hayevân*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424.
- Ceylan, Ömür. *Kuşlar Dîvânı*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2007.
- Dârekutnî, Ebu'l-Hasan Ali b. Mes'ud. *Sünen*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2004.
- Demîrî, Kemâleddîn Muhammed b. İsâ b. Ali. *Hayâtü'l-hayevânî'l-kübrâ*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistanî el-Ezdî. *Kitâbu's-Sünen*. nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.
- Ebû Hubeyb, Saîdî. *el-Kâmûsu'l-fikhî*. Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1998.
- Ensârî, Zekerîyyâ b. Muhammed b. Zekerîyyâ. *Esne'l-metâlib fi şerhi Ravzi't-Talib*. 4 Cilt. b.y.: Dâru'l-Kitabî'l-İlmiyye, ts.
- Güllü, Ramazan Erhan. "19-20. Yüzyıllarda Avrupada ve Türkiyede Askerî Posta Güvercini Kullanımı", *Belleten* 84/301 (2020). 1175-1212. <https://doi.org/10.37879/belleten.2020.1175>.
- Heysemî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Süleyman. *Mecmau'z-zevâid*. 10 Cilt. Kahirre: Mektebetü'l-Kudsî, 1994.
- Hırakî, Ebu'l-Kâsım Ömer b. Hüseyin b. Abdillâh. *Muhtasarü'l-Hırakî*. b.y.: Dâru's-Sahabe, 1993.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer. *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Fethu'l-bâri şerhu Sahihi'l-Buhârî*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1379.

- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd el-Endülüsî. *el-Muhallâ bi'l-âsâr*. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, ts.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdullah Şemsüddîn. *et-Turuku'l-hükmiyye fi's-siyâseti's-şer'iyye*. b.y.: Dâru'l-Beyân, ts.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdullah Şemsüddîn. *Zâdü'l-meâd fi hedyi hayri'l-ibâd*. 5 Cilt. Kuveyt: Mektebetü'l-Menâr, 1994.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebû Muhammed b. Mahmûd. *el-Muğni*. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Kahire, 1968.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid. *Sünenü İbni Mâce*. Nşr. M. Fuad Abdülbaki. 2 Cilt. b.y.: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, ts.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru's-Sadr, 1414.
- İbn Mâze, Ebu'l-Meâlî Burhâneddin Abdülaziz b. Ömer. *el-Muhîtu'l-burhânî fi'l-fikhi'n-Nu'mânî*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.
- İbn Müflih, Ebû Abdullah b. Müflih b. Muhammed el-Makdisî. *el-Âdâbü's-şer'iyye*. 3 Cilt. b.y.: Âlemü'l-Kütüb, ts.
- İbn Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim en-Neysâbü'rî. *el-İşrâf alâ mezâhibi'l-ulemâ*. 10 Cilt. Birleşik Arap Emirlikleri: Mektebetü Mekketi's-Sekâfiyye, 2004.
- İbn Teymiyye, Takıyyuddin Ebu'l-Abbas. *Mecmûu'l-fetâvâ*. 35 Cilt. Medine: Mecmeu'l-Melik Fahd, 1995.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâleddin Muhammed b. Abdülvahid. *Fethu'l-Kadîr*. 10 Cilt. b.y.: Dâru'l-Fıkr, ts.
- Kâsânî, Alâuddîn Ebû Bekr b. Mesud b. Ahmed. *Bedâiu's-sanâi' fi tertibi's-şerâi'*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâlî. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed. *Tefsîru'l-Kurtubî*. 20 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1964.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb. *el-Hâvi'l-kebir*. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.
- Merdâvî, Alâaddin Ebu'l-Hasan Ali b. Süleyman. *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcih mine'l-hulâf*. 12 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs, ts.
- Merğınânî, Burhânüddin Ali b. Ebû Bekir. *el-Hidâye fi şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs, ts.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-muhtâr*. 5 Cilt. Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1937.

- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi 'u's-şâhih*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâit-Turâs, ts.
- Müzenî, Ebû İbrâhîm İsmâîl b. İsmâîl. *Muhtasarü'l-Müzenî*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Mârife, 1990.
- Nesâî, Ebû Abdırrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali. *Sünen*. nşr. Abdülfettah Ebû Gудde. 8 Cilt. Halep: Mektebü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, 1986.
- Nevevî, Ebû Zekerîya Muhyiddin Yahya b. Şeref. *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*. 20 Cilt. b.y.: Dâru'l-Fikr, ts.
- Râzî, Zeynüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr. *Muhtârü's-sihâh*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1999.
- Remlî, Muhammed b. Ahmed b. Hamza Şihâbüddîn. *Şerhu Sünen-i Ebî Davud*. 20 Cilt. Mısır: Dâru'l-Felâh, 2016.
- Serahsî, Şemsu'l-Eimme Ebû Bekir Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1993.
- Şâfiî, Muhammed b. İdris. *el-Ümm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Mârife, 1990.
- Şevkânî Muhammed b. Ali b. Muhammed. *Neylü'l-evtâr*. 8 Cilt. Mısır: Dâru'l-Hadîs, 1993.
- Şeyh en-Nizâm. *el-Fetâva'l-Hindiyye*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1310.
- Useymîn, Muhammed b. Salih b. Muhammed. *eş-Şerhu'l-mümti' alâ Zâdi'l-Müstakni'*. 15 Cilt. b.y.: Dâru İbni'l-Cevzî, 1429.
- WebTeb. "Emrâzun tusîbuke netîcete terbiyeti'l-hamâm". (Erişim 10 Nisan 2024). <https://www.webteb.com/articles/839>.
- Yılmaz, Orhan – Coşkun, Füsün – Ertuğrul, Mehmet. "Kutsal Bir Fenomen Olarak Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet'te Güvercin". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/2 (2014), 129-140. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bitlissos/issue/3708/49084>.
- Zebîdî, Muhammed b. Abdurrezzâk. *Tâcü'l-arûs*. 40 Cilt. b.y.: Dâru'l-Hidâye, ts.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Ahmed. *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzil*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâb, 1407.
- Zeydânî, Muzhirüddin el-Hüseyn b. Mahmud b. el-Hüseyn. *el-Mefâtih fi şerhi'l-Mesâbih*. 6 Cilt. Kuveyt: Dâru'n-Nevâdir, 2012.